

A L E Š V A L E N T A

**Německý
rok**

1968

**Předpoklady, průběh a důsledky
kulturní revoluce v SRN**

**LEDA
2021**

*Hansi Schoftovi v upomínku
inspirativních diskusí o Německu*

ÚVOD

Rok 2020 se do světových dějin zapíše nejen tzv. epidemií koronaviru a následnými hospodářskými otřesy, ale také květnovým výbuchem hněvu černochoů ve Spojených státech po zprávě o smrti černošského recidivisty při brutálním policejním zákroku. Následovaly měsíce protibělošských a protiamerických demonstrací, na kterých se kromě černochoů výrazně podílely i radikálně levicové revoluční bojůvky převážně bělošské antify. V jejich průběhu docházelo k bezprecedentním útokům proti autoritě federálních mocenských a byrokratických struktur, které jsou již dlouhá desetiletí rozkládány „shora“ progresivistickými intelektuály majícími téměř naprostý ideový monopol na amerických univerzitách a jen o málo menší převahu v médiích. Netrvalo dlouho a demonstrace radikální levice a nejrůznějších menšin se začaly – ovšem v mírnější podobě – přelévat do západní Evropy, především do Británie, Francie a Německa.

Jestliže pouliční násilí zatím v západní Evropě nedosahuje rozsahu a intenzity, jaké byli a jsou svědky obyvatelé

černošských čtvrtí mnoha amerických měst, situace na evropských univerzitách se velmi podobá vysokoškolskému prostředí ve Spojených státech; i v západní Evropě stoupenci pravice a konservativismu, resp. hlasy zdravého rozumu, již dávno utonuli v převaze nekritického pokrokářství a politické korektnosti většiny svých kolegů. Mohutným impulsem progresivistické ideologie se staly studentské revolty šedesátých let, kdy se přinejmenším v zárodečné podobě objevily snad všechny její prvky. V této souvislosti se v západním politickém diskursu etabloval termín „kulturní revoluce“ (s variantami „kulturní marxismus“ či „kulturní válka“), jež původně zavedl Lenin jako doplněk Marxovy revoluční teorie. Chápal tím revoluci ve vědomí, která usnadní zásadní přeměnu sociální a hospodářské základny společnosti. Jejím obsahem a smyslem měla být likvidace sociálních zvyklostí a uměleckých tradic liberální měšťanské společnosti. Jako efektivní nástroj k ovládnutí „buržoazního“ státu ji o něco později teoreticky rozpracoval italský marxista A. Gramsci. Fenomén kulturní revoluce se stal zhruba od přelomu tisíciletí ideovým fundamentem politiky západních elit a zároveň fatální hrozbou pro celý západní svět, přičemž nejúčinnějšími zbraněmi v rukou radikální levice jsou demontáž národní a kulturní identity a dekonstrukce pohlavní binarity. (K pojmu „kulturní revoluce“ více v *části V.*)

Kromě Skandinávie a Británie pokročil progresivismus evropské provenience patrně nejdále v Německu,

a to zvláště v jeho západních spolkových zemích. Zabýval jsem se tímto tématem rovněž v knize *Německo. Mýtus a realita*, publikované na podzim roku 2018. Od té doby německé elity nezhálely a přiložily několik dalších polínek k (sebe)destrukci státu a národa, jež se specifickým způsobem prolíná se stále silnějším vlivem Spolkové republiky v Evropské unii, kterou je možno považovat v posledních letech za novodobé německé impérium. Dominance radikální levice je ve veřejném prostoru našich západních sousedů téměř absolutní a nelze si dělat iluze, že by se to za „normálních“ politických poměrů mohlo změnit.¹ O osudu Německa a potažmo celé Evropské unie bude patrně rozhodovat, zda, příp. kdy a jak se veřejnost v SRN, ve své většině nepochybně toužící po obyčejném normálním spokojeném rodinném a společenském životě, dokáže vzepřít smrtící virulenci progresivismu.

Zabýváme-li se politickou a společenskou krizí moderního Německa, musíme kromě kulturní revoluce porozumět vlivu dalších dvou zásadních faktorů – nacismu a mentalitě Němců. V posledních přibližně čtyřiceti letech probíhá ve Spolkové republice proces

¹ Výsledkem radikalizace je např. vyloučení autora politických bestsellerů Thilo Sarrazina z SPD v červenci 2020, jelikož jeho názory na migraci, islám, Evropskou unii či charakter politické diskuse, naprosto přijatelné či alespoň „diskutovatelné“ v době Willyho Brandta či Helmuta Schmidta, se staly pro dnešní fanaticky progresivistickou sociální demokracii smrtelným hříchem.

tzv. *Vergangenheitsbewältigung*, tedy překonávání či zvládnání (nacistické) minulosti, jehož centrálním faktorem a pojmem je holocaust židovského národa. Němci k němu přistoupili se stejnou *Gründlichkeit* (důkladností) jako kdysi k vyvražďování Židů. Výsledkem je v současnosti nemožnost svobodné diskuse nejen o novějších německých dějinách, ale i četných dalších tématech jako je kolonialismus, migrace, demografie, problematika ras a národů, Evropská unie atd. Nad hlavami všech, kteří se odváží na tato více či méně tabuizovaná pole vstoupit s *neoficiálním* názorem, se vznáší smrtící *Nazikeule* (klaček nacismu, dle výroku spisovatele Martina Walsera). S odstupem času je paradoxně břemeno nacismu stále tíživější. V tomto smyslu je možno *cum grano salis* konstatovat, že svoboda v Německu *z dlouhodobého hlediska* odumřela v roce 1933.

Druhým faktorem je historicky podmíněná specifická povaha Němců, která navzdory nivelizačním tendencím globálního televizního a internetového věku nadále v hlavních rysech přetrvává. Její základ tkví v luterském protestantismu a opožděném formování moderního národa, zapříčiněném staletou existencí konfederativní „německé“ římské říše. Vlivem těchto dvou fenoménů se v 19. století zformovalo mimořádně vzdělané a hloubavé, nesmírně pracovité a neobyčejně tvárné německé měšťanstvo, které se stalo základem obrovské hospodářské síly Německa, ale také poddajným nástrojem německých

elit, pokoušejících se opožděně dobýt adekvátní postavení na evropském výsluní vedle šťastnějších a úspěšnějších rivalů Francie a Anglie.

Smyslem tohoto textu je rozbor totalitní ideologie německé „nové levice“, která infiltrovala hlavní proud německého liberálního myšlení a stala se ve Spolkové republice hrobařem politických a kulturních tradic, vyrůstajících z antických a křesťanských kořenů.² Od nové levice v ostatních západních zemích se odlišovala hlubším teoretickým ukotvením, navazujícím na silnou německou filosofickou tradici. Tzv. kritická teorie Frankfurtské školy – jeden z hlavních inspiračních zdrojů nové levice – se mohla patrně zformovat pouze v rámci *německého* myšlení a *německé* politické kultury. Chceme-li porozumět genezi radikální levice ve Spolkové republice s jejím specificky protinárodním postojem, jakož i lehkosti, s jakou přes hlavy společnosti prosazuje destruktivní ideje kulturní revoluce, je nezbytné předeslat vlastnímu tématu nástin německé mentality.

Zatímco konservativci interpretují rok 1968 na Západě jako první krok na cestě, která přivedla Západ na práh „měkké“ varianty totalitarismu, názor dnešních západních elit i mnoha společenskovědních intelektuálů

² Z posledních prací, které přesvědčivě dokládají křesťansko (a židovsko)-antické základy západní civilizace, srov. např. Woods, Thomas E.: *Jak katolická církev budovala západní civilizace*. Olomouc 2018; Shapiro, Ben: *Jak zachránit západní civilizaci*. Praha, Leda 2020.

v bývalé „východní“ Evropě je právě opačný. Podle jejich soudu rozbili studentští rebelové autoritativní struktury poválečné společnosti ve prospěch vyššího stupně demokracie a osvobodivé plurality. Tyto dva postoje jsou zcela protichůdné, jelikož první z nich klade na první místo svobodu, zatímco druhý upřednostňuje rovnost, resp. permanentní levicovou radikalizaci „liberalismu“, a to za použití osvědčené strategie. V její první fázi je do veřejného prostoru vrženo zdánlivě absurdní, nepřijatelné či tzv. šokující téma, např. manželství homosexuálů či interpretace pohlaví jako sociálního konstruktů. Ze skandálů žijící média se jej radostně chopí jako další vítané „provokace“ a začnou – skryté za štítem teze o svobodné, ničím neomezované a neomezitelné „diskusi“ – publikovat na dané téma články a rozhovory. Ve druhé fázi si provokaci osvojí nejprogresivnější politici, čímž ji de facto politicky legitimizují. Ve třetí fázi, pod rostoucím tlakem médií a všeobecné rétoriky o pluralitě a toleranci, začnou náhle pro někdejší provokaci vyjadřovat „pochopení“ představitelé tzv. konzervativních stran, kteří ji zprvu odmítali. V posledním stádiu se z původní provokace stává součást právního systému.

Předmětný text představuje polemiku s ideologií kulturní revoluce, ale chtěl by rovněž přispět povšechně k lepšímu poznání tohoto nesmírně důležitého politického jevu v českém prostředí. „Osmášedesátý“ u nás je a vždy nepochybně zůstane spojen především

s traumatem, vyvolaným sovětskou okupací, následnou vlnou emigrace a tzv. normalizací. Dostupné literatury v češtině o západním roce 1968 je s přihlédnutím k jeho osudovému významu pro dnešní Západ (a nejpozději od vstupu České republiky do EU i pro nás) poměrně málo, přičemž zcela chybí kritická pojednání.³ Dle mých vědomostí nevznikl do roku 2020 text, který by českého zájemce seznámil se zřetelnou vazbou mezi idejemi a praxí šedesátého osmého roku a stavem veřejných záležitostí dnešních západních společností.

Značný rozsah literatury k danému tématu, jakož i omezené studijní možnosti v důsledku epidemie koronaviru, si v oblasti heuristiky vynutily selektivní přístup. Zvláště k historickému vývoji německé mentality, jež je předmětem první kapitoly, vzniklo za posledních dvě stě let téměř nepřehledné množství příspěvků všeho druhu.

³ Existuje pouze jediná původní česká práce o západním roce 1968: Valenta, Martin: *Revoluce na pořadu dne. Kritická teorie Frankfurtské školy a její recepcce v německém protestním levicovém hnutí šedesátých let dvacátého století, Frakci Rudé armády a německé straně Zelených: diskursivní analýza*. Praha 2011. Jedná se o podrobnou a fundovanou studii, založenou nejen na rozsáhlé znalosti literatury, ale i vlastním pramenném studiu v německých archivech. Kniha Jaroslava Pažouta *Mocným navzdory. Studentské hnutí v šedesátých letech 20. století* (Prostor 2008) je zaměřena především na československý rok 1968 na univerzitách a fakultách. Kapitoly o studentské rebelii na Západě jsou jen prostým popisem událostí, sloužícím jako podklad pro komparaci prostředků a cílů studentských protestů na obou stranách železné opony.

Bylo proto nutné se zaměřit na několik stěžejních postav a historických fenoménů. Za klíč k německé mentalitě považují mnozí autoři právem protestantismus a postavu Martina Luthera. Patřil k nim v neposlední řadě romá-nopisec a esejista Thomas Mann, jeho syn historik Gollo Mann či protestantský teolog Ernst Troeltsch.⁴ Koncem třicátých let se Lutherovým podílem na utváření německé mentality důkladně zabýval Helmut Plessner, jehož teze o „opozděném národě“ patří ke klíčovým pojmům v inter-pretacích německé „zvláštní cesty“ dějinami.⁵ Mimořádný příspěvek k charakteru Němců představuje obsáhlá a dnes skoro zapomenutá publikace Ericha Kahlera, jež vznikala v letech 1925–1937.⁶ Autor považoval Němce za naprosto

⁴ Srov. Mann, Thomas: *Betrachtungen eines Unpolitischen*. Berlin 1919; Mann, T.: *Deutschland und die Deutschen 1945*. Hamburg 1992; Mann, Golo: *Deutsche Geschichte des 19. und 20. Jahrhunderts*. s. Fischer Verlag 1958; Troeltsch, Ernst: *Deutscher Geist und Westeuropa*. s. l. 1925. Český výbor z Troeltschových úvah pořídil Jar. Werstadt pod názvem *Z dějin evropského ducha*. Praha 1934. O ničivém dopadu luterství na německé umění se zmiňuje Hans Belting v knize *Němci a jejich umění*. (Books and Pipes 2019). Z nejnovějších prací o Lutherovi a protestantismu srov. Kaufmann, Thomas: *Vykoupení a zatracení. Dějiny reformace*. Praha 2020.

⁵ Plessner, Helmut: *Die verspätete Nation*. Berlin, Suhrkamp 1959.

⁶ Kahler, Erich: *Der deutsche Geist in der Geschichte Europas*. Zürich 1937. Kahler (1885–1970) pocházel z pražské židovské rodiny, která se v roce 1900 přestěhovala do Vídně. Studoval dějiny a filosofii ve Vídni a na německých univerzitách. Od roku 1912 do r. 1933 žil v Německu, poté do konce života v emigraci ve Spojených státech. Od roku 1919 se přátelil s Thomasem

výjimečný fenomén v dějinách Evropy, za „nejobtížnější a nejsložitější ze západních národů“. Němci dle jeho soudu neustále upadají do krajností: buď se touží rozplynout v univerzalitě, anebo se vrhají do bezohledně pojaté nacionality. Vše dohánějí do extrémů, proto jim cizinci nerozumějí, a ani Němci sami sobě nerozumějí. Neustále doháněli západní národy, které již dávno završily státní a národní vývoj, zatímco Němci ani po roce 1918 nedokázali pokročit od *Volk* k *Nation*. Z překotné snahy kompenzovat tento svůj nedostatek vzešel v roce 1914 hlavní popud k válce a fatálnímu otřesu Evropy.⁷

Vynikajícím přehledem myšlení německých romantiků, kteří jako první rozvíjeli koncepci německé odlišnosti v porovnání zejména s Francouzi a Brity, je obsáhlá monografie Rüdiger Safranskiho.⁸ Řada poznámek k německému charakteru je rozptýlena v díle Friedricha Nietzscheho, které je z větší části přeložené do češtiny. Nietzscheho názory na Němce a Německo se zabýval Günter Rohrmoser, jehož syntéza o duchovních kořenech nacismu pojednává rovněž o třech význačných myslitelích, kteří jsou považováni za přední představitele

Mannem. Svou studii o německém charakteru začal psát v roce 1925 a dokončil ji o dvanáct let později ve Švýcarsku.

⁷ Kahler, E.: *c. d.*, s. 8, 30.

⁸ Safranski, Rüdiger: *Romantik. Eine deutsche Affäre*. Frankfurt am Main 2020 (1. vyd. 2007). Autor se neomezil jen na romantismus romantiků, ale zkoumá formy a projevy tohoto „německého“ fenoménu až po rok 1968.

tzv. konservativní revoluce v období výmarské republiky: Oswaldu Spenglerovi, Ernstu Jüngerovi a Martinu Heideggerovi.⁹ Ještě před druhou světovou válkou publikoval studii o proměnách chování měšťanstva na západě německý židovský emigrant Norbert Elias, analyzující ze sociologického a psychologického hlediska zvláště rozdíly mezi francouzským a německým vývojem v 18. století.

Bezprostředně po roce 1945 vzniklo několik publikací, které účtovaly s německým historickým vývojem vedoucím údajně neodvratně od pruského mocenského vzruchu v první polovině 19. století přes Bismarckovo sjednocení Německa a první světovou válku k Hitlerovi a holocaustu.¹⁰ Názor, že císařské Německo, resp. Prusko, jsou ztělesněním zla v dějinách, se ale objevil již po roce 1918 např. u marxisty Ernsta Blocha.¹¹ Daleko k tomu názoru neměl ostatně ani vášnivý obdivovatel Francie Heinrich Mann.¹²

⁹ Rohrmoser, Günter: *Deutschlands Tragödie. Der geistige Weg in den Nationalsozialismus*. Klíčové Spenglerovo dílo je nejnověji k dispozici v českém překladu: *Zánik Západu: obrysy morfologie světových dějin*. Praha 2010. Z Jüngerova díla vyšel česky kromě některých beletristických prací jeho válečný deník z let 1914–1918. Heideggerovo opus magnum „*Sein und Zeit*“ z roku 1927 vyšlo česky roce 1996 v nakladatelství Oikoymenh.

¹⁰ Srov. Hinz, Thorsten: *Psychologie der Niederlage. Über die deutsche Mentalität*. Berlin, 2016, s. 124–125.

¹¹ *Tamtéž*, s. 83–84.

¹² Srov. Mann, Heinrich. *Ein Zeitalter wird besichtigt. Erinnerungen*. Frankfurt am Main 1988.